

Nova turska vanjska politika i pitanje Bosne i Hercegovine

Dejan Jović

Sredinom siječnja, turski ministar vanjskih poslova, Ahmet Davutoğlu, posjetio je u dva uzastopna dana (14. i 15.) Zagreb i Beograd, a na oba sastanka – s hrvatskim ministrom Gordanom Jandrokovićem, i sa srpskim Vukom Jeremićem – sudjelovao je i bosansko-hercegovački ministar vanjskih poslova, Sven Alkalaj. Radilo se o prvim sastancima dviju (za sada poluformalnih, i uglavnom konzultativnih) potencijalnih trilateralnih organizacija: jedne u kojoj bi sudjelovale Turska, Hrvatska i Bosna i Hercegovina, i druge u kojoj bi bile Turska, Srbija i Bosna i Hercegovina.

Osnivanje dviju trilateralala tog tipa rezultat je prethodnih intenzivnih komunikacija Ankare s Beogradom, Sarajevom i Zagrebom. Samo u posljednja dva mjeseca, ta je komunikacija uključivala posjetu Ahmeta Davutoğlua Zagrebu (12. prosinca 2009.) gdje je razgovarao s predsjednikom Stjepanom Mesićem i premijerkom Jadrankom Kosor, susret s ministrom Jandrokovićem na marginama zasjedanja Generalne skupštine UN (23. rujna 2009), a prethodno i posjetu tadašnjeg hrvatskog premijera, Ive Sanadera, Turskoj u veljači 2009. Sličnog su intenziteta bili i tursko-srpski odnosi, za koje su dvojica predsjednika – Boris Tadić i Abdulah Gul – prilikom Gulova posjeta Beogradu 26. listopada 2009. rekli da su „na najvišoj razini u dosadašnjoj povijesti“ (bez obzira na važno neslaganje oko pitanja priznavanja Kosova).

Kad se radi o bosansko-turskim odnosima, oni već duže vrijeme imaju poseban karakter. Službena turska vanjska politika polazi od zaključka da je Bosna i Hercegovina „jedna od onih zemalja koje su uvijek imale privilegirano mjesto u okviru turske vanjskopolitičke strategije“, i to zbog „dubokih povijesnih, kulturalnih i društvenih veza“.¹ Posebnost tih odnosa vidjela se ne samo tijekom ratnog sukoba u devedesetim godinama – kad je Turska bila vrlo značajan akter u političkoj, vojnoj i diplomatskoj podršci Bosni i Hercegovini, a također (sa Sjedinjenim Državama) i zemlja koja je stajala iza Washingtonskog sporazuma između Hrvatske i Bosne i Hercegovine iz 1994. – nego i u nedavnim turskim inicijativama koje se tiču ne samo bosanske vanjske, nego i unutrašnje politike. U prosincu 2009., predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Nikola Špirić, posjetio je Tursku, a potom je Turska predložila svim „bošnjačkim strankama“ (Stranci demokratske akcije, Stranci za Bosnu i Hercegovinu, ali i SDP-u Bosne i Hercegovine) da se sastanu, kako bi izgladile međusobne razmirice.² Ta je inicijativa – koja na kraju nije uspjela – izazvala stanovite kritike od strane hrvatskih i srpskih zastupnika u bosansko-hercegovačkom parlamentu, koji su držali da se radi o nedopustivom uplitanju u bosansko-hercegovačku unutrašnju politiku³. Slične su kritike Turskoj, navodno, tim povodom uputile i Europska Unija i Sjedinjene Države. Postavilo se pitanje: što zapravo Turska želi

¹ www.mfa.gov.tr, službena stranica turskog Ministarstva vanjskih poslova, pristup 17. siječnja 2010.

² <http://dnevnik.hr/vijesti/svijet/turska-bezuspjesno-pokusala-pomiriti-bosnjacke-politicare-iz-bih.html>.

Pristup 17. siječnja 2009.

³ <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5040755,00.html>. Pristup 17. siječnja 2010.

postići takvim izravnim interveniranjem ne samo u unutarbosansku, nego i unutarbošnjačku politiku?

Takav povećani intenzitet odnosa Turske sa središnjim zemljama prostora bivše Jugoslavije (Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom i Srbijom) ukazuje na novi smjer turske vanjske politike. U posljednja dva desetljeća, naime, iako je Turska bila prisutna na Balkanu i zainteresirana za stanje u toj regiji, ona je najčešće djelovala u okviru međunarodnih organizacija ili u suradnji sa Sjedinjenim Državama. Kao i većina drugih susjednih zemalja – a naročito onih koje su u prošlosti bile izravno involvirane u vojno-političke akcije na Balkanu (makar i tako davno kao što je bio slučaj s Otomanskim imperijem) – i Turska je sve donedavno pažljivo mjerila svoje korake, da ne bi na sebe privukla val kritike i nerazumijevanja. Djelovala je diskretno i oprezno, a u javnosti suzdržano. No, u posljednjih pola godine, Turska napušta tu politiku te na Balkanu počinje djelovati samostalno i s većim samopouzdanjem nego ikad ranije. To se naročito odnosi na njenu politiku prema Bosni i Hercegovini, koju turska javnost drži „drugom najvećom saveznicom Turskoj u svijetu“. Prema nedavnom istraživanju koje je proveo *think-tank* za međunarodna strateška istraživanja USAK iz Ankare, turski građani identificiraju Azerbejdžan kao najvećeg prijatelja i saveznika svoje zemlje, a odmah iza toga je Bosna i Hercegovina.⁴

Ta je promjena rezultat nove politike kojoj je glavni kreator novi turski ministar vanjskih poslova, Ahmet Davutoğlu. Davutoğlu, koji je bio profesor međunarodne politike na Sveučilištu Beykent u Istanbulu, a također i glavni vanjskopolitički savjetnik i turskog premijera Recepta Tayyipa Erdoğana i sadašnjeg predsjednika (a nekoć ministra vanjskih poslova) Abdulaha Gula, postao je ministar vanjskih poslova 1. svibnja prošle godine. Njegova je vanjskopolitička koncepcija različita od tradicionalnog turskog oslanjanja samo na Zapad – što je Turska dosad činila ponajprije kroz članstvo u NATO-u, čiji je član od 1952., a također i kroz bilateralne odnose sa SAD, čija je glavna saveznica u islamskom svijetu. Prethodna turska vanjska politika bila je dugo „zarobljena“ u nastojanju da zemlja postane članicom Europske Unije. No, taj proces „približavanja“ predugo traje: u najmanju ruku od 1987, kad je Turska zatražila punopravno članstvo, a u širem smislu i duže – od 1963. kad je postala pridruženom članicom tadašnje Europske ekonomske zajednice. Unatoč ozbiljnim reformama koje su izvedene u posljednjih desetak godina, članstvo Turske u Europskoj Uniji je i dalje neizvjesno. Nova je turska vanjska politika, koju promovira profesor Davutoğlu, odgovor na tu neizvjesnost.

Davutoğlu i dalje vidi Tursku kao saveznicu Sjedinjenih Država i potencijalnu članicu Europske Unije, ali i kao zemlju koja ima ne malu samostalnu snagu, pa se ne mora nužno oslanjati na obećanja koja joj daju zapadni partneri. Ta je snaga – relativno gledano – čak i ojačala u posljednjih nekoliko godina: jednim dijelom i zbog relativnog slabljenja Grčke, koja se nalazi u ekonomskoj i političkoj krizi, kao i u krizi legitimiteta i povjerenja. Turska je dugo – od početka ciparske krize – držala da se Zapad neopravdano stavio na stranu Grčke, te je pritom zanemarivao legitimne turske interese. No, s oslabljenom Grčkom, možda je došao i trenutak za novi uzlet turske vanjske politike. Davutoğlu govori o Turskoj kao o globalnom centru koji vodi svoju vanjsku politiku „u svim pravcima“. Umjesto jednodirektivne vanjske politike (oslanjanja na Zapad), Turska treba voditi multidirektivnu politiku u kojoj će ona postati glavni akter u više od jedne važne regije. Regije u kojima bi Turska mogla postati

⁴ http://www.dnevnik.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=1923:graanima-turske-bosna-i-hercegovina-drugi-najvei-saveznik-u-svijetu&catid=89:svijet&Itemid=463. Pristup 17. siječnja 2010.

glavna snaga su - Bliski Istok, Kavkaz, Središnja Azija i Balkan. Kad bi doista uspjela u takvom pozicioniranju, Turska bi istodobno postala i jedna od najznačajnijih globalnih sila, budući da ni američka, ni ruska ni europska politika ne bi mogle ostvariti svoje ciljeve bez suradnje s njom. Upravo bliskost turbulentnim i nesigurnim područjima sad postaje turska prednost. Dovoljno je samo nakratko pomisliti o alternativni: što bi bilo da Turska – pozicionirana tu gdje jest – okrene leđa Zapadu? Takva je pozicija dosad bila nezamisliva – a turska je vojska bila glavni čuvar prozapadne orijentacije zemlje. Ni nova vanjskopolitička orijentacija, dakle, neće skrenuti s puta bliskosti Zapadu, a prije svega Sjedinjenim Državama. Međutim, istodobno, Turska nastoji iskoristiti novu situaciju u post-unipolarnom svijetu, kojeg je najavio i sam američki predsjednik Barack Obama, kad je prihvatio da Amerika više neće biti jedina svjetska velesila, iako će ostati i dalje najsnažnija zemlja svijeta. Umjesto toga, stvorit će se više regionalno-globalnih sila, koje će – ako bude sreće – međusobno surađivati. U takvom novom svijetu, Turska vidi svoju veliku šansu: da postane jedan od regionalno-globalnih partnera, i to zahvaljujući svojoj ekonomskoj, vojnoj, demografskoj i kulturalno-identitetnoj snazi kojom može utjecati na političke događaje u turbulentnim područjima. Radi se, naime, o zemlji od 73 milijuna stanovnika, o najstabilnijoj demokraciji i najpouzdanijoj zapadnoj partnerici među islamskim zemljama (unatoč trima vojnim udarima u posljednjih pedesetak godina), o zemlji koja zauzima 17. mjesto na svijetu po veličini svoje ekonomije, o članici NATO-a, OECD-a, G-20 i OESS-a, te o zemlji koja – što nije nimalo beznačajno – postaje jedna od glavnih energetske sila, naročito zbog toga što će upravo kroz Tursku prolaziti plinovod Nabucco, što će Tursku postaviti u mnogo snažniju poziciju kad se radi o snabdjevanju Europe plinom i naftom. Ta će pozicija omogućiti Turskoj da – ako to želi – dodatno zabrine Europu na način na koji to povremeno, kad joj odgovara, barem simbolički rade Rusija i Ukrajina. Sve je to povećalo razinu samopouzdanja u samoj Turskoj, te stvorilo potrebu da se ona i u svojoj vanjskopolitičkoj strategiji odmakne od pozicije „priklučka“ Europi i Sjedinjenim Državama, prema poziciji ozbiljnog i samostalnog aktera u međunarodnim odnosima. Sam ministar Davutoğlu je početkom ove godine (5. siječnja 2010.) izjavio da Turskoj treba nova, jača vanjska politika, te najavio otvaranje čak 26 novih diplomatskih misija širom svijeta. Plan je, rekao je turski ministar vanjskih poslova, da Turska uđe u Europsku Uniju do 2023., te da do tada postane i jedna od deset najrazvijenijih zemalja svijeta.⁵ Radi se, dakle, o ambicioznom i ne tako kratkoročnom planu jačanja turske pozicije.

Tom strateškom preustrojanju dijelom je pridonijelo i nerazumijevanje na koje Turska i dalje nailazi u samoj Europskoj Uniji. Ne samo da je Turska već više desetljeća u nejasnom – i za nju pomalo ponižavajućem – položaju u odnosu na članstvo u EU, nego se u posljednje vrijeme najavljuju i referendum i u pojedinim starim članicama EU (npr. Francuskoj) o eventualnom turskom članstvu, dok se u drugim zemljama (npr. Austriji) jasno daje do znanja da se takav eventualan ugovor neće nikada ratificirati. Vrata Europske Unije, izgleda, ostaju i dalje zatvorena za Tursku. Naročito je bolno – za Tursku – bilo primanje podijeljenog Cipra u Europsku Uniju 2004. godine. Turska zna da Cipar može biti neprevladiva prepreka turskim željama za punopravnim članstvom – i to unatoč tomu što je tursko stanovništvo na Cipru glasalo za sporazum o ujedinjenju otoka, dok ga je grčko odbacilo. Pa ipak, samo je grčki dio Cipra danas u poziciji da uživa sve povlastice punopravnog članstva u EU, dok je tursko stanovništvo *de facto* isključeno. Nije li onda logično da se Turska okrene na drugu stranu – barem djelomično – te da pokuša ojačati svoju poziciju kako bi u budućim pregovorima s Europom

⁵ www.seetimes.com, tekst od 5. siječnja 2010, pristup 18. siječnja 2010.

imala snažniju poziciju. Turska nova vanjska politika nije odustala od punopravnog članstva u EU, ali drži da Europi treba pokazati da Turska ima alternativu.

Turske nove akcije na Balkanu treba promatrati i u tom kontekstu. Za Bosnu i Hercegovinu dugo se govorilo da treba učiniti korak „od dejtonske prema briselskoj fazi“. No, istodobno, Bosna i Hercegovina je – baš kao i Albanija (i Kosovo) – izostavljena iz grupe zemalja koje su krajem 2009. došle na bijelu šengensku listu (Makedonija, Crna Gora i Srbija). Turska je bila razočarana i time što Bosni i Hercegovini nije bilo ponuđeno nikakvo obećanje o eventualnom članstvu u NATO-u, iako se Turska za takvo obećanje eksplicitno zalagala. Kako u Bosni i Hercegovini Hrvati i Srbi imaju mogućnost da postanu državljani Hrvatske, odnosno Srbije, te time i koriste bezvizni režim pri putovanju u šengenske zemlje, Bošnjaci su se našli u neravnopravnoj poziciji. To će, sasvim sigurno, smanjiti popularnost Europske Unije – koja i tako nije pretjerano popularna ni kod bosanskih Srba ni kod hercegovačko-bosanskih Hrvata. (Nije više ni u Turskoj. Najnovija istraživanja javnosti pokazuju da je u 2008 samo jedna trećina Turaka podržavala članstvo Turske u EU, dok je još 2002. podrška bila na razini od 80%)⁶. Što je, dakle, ostalo od „briselskog puta“ za Bosnu i Hercegovinu? Na neki način, čini se da se sudbina Bosne i Hercegovine (kao i Albanije) sad sve više približava sudbini same Turske – zemlje koju Europska Unija ne razumije i ne prihvaća do kraja. Budući da mnogi Bosnu i Hercegovinu percipiraju kao muslimansku zemlju (iako ona to, sudeći čak i po najnovijim neformalnim procjenama o strukturi stanovništva, zapravo nije, budući da muslimani nisu većina u toj zemlji), stvara se dojam da su Bosna i Hercegovina, Albanija i Kosovo iznimke možda baš iz tog razloga. Čak i ako to nije istinit dojam, on ima potencijal da postane popularan, i da se na njemu gradi sasvim specifična anti-europska, a možda i anti-zapadna retorika. Takva retorika bi naročito politički umjerene Bošnjake mogla voditi ka većem savezništvu upravo s Turskom, a one radikalnije možda i u neke ekstremne forme antizapadnjačkog aktivizma, na što je nedavno upozorio i izraelski ministar vanjskih poslova, Avigdor Lieberman.⁷

Ako već dođe do napuštanja „dejtonske faze“ (a to je veliki „ako“), Turska sada u odnosu na Bosnu i Hercegovinu nudi globalnu (a ne „briselsku“) inicijativu. U njoj bi glavni akteri bili ne Brisel, nego Washington, Moskva i Ankara. U tom prijedlogu ima i namjernog nastojanja da se minimizira uloga Europske Unije, ali ima i implicitnog prisjećanja na neefikasnost Europske Unije u devedesetim godinama. Mir u Bosni rezultat je prije svega američkih (uključujući i NATO-ove) akcija, a ne europske diplomacije i vizija. Ministar Davutoğlu je početkom siječnja ove godine izjavio da bi takva inicijativa – koja bi uključivala i Moskvu i Washington – značajno smanjila tenzije u samoj Bosni i Hercegovini. „Srbi se osjećaju mnogo ugodnije kad vide da je Rusija prisutna. Bošnjaci bi se, također, osjećali sigurnije ukoliko bi se Turska uključila u taj proces“, rekao je on nedavno.⁸ Hrvate se u tom kontekstu ne spominje – i to vjerojatno iz tri moguća razloga. Prvo, zato što se drži da bi ulaskom

⁶ Soner Cagaptay: „Is Turkey leaving the West?“, *Foreign Affairs*, 26. Listopada 2009, online izdanje, dostupno na: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65634/soner-cagaptay/is-turkey-leaving-the-west>. Pristup 18. siječnja 2010.

⁷ <http://www.nacional.hr/clanak/75174/lieberman-upozorio-balkan-postaje-al-qaedina-meka>. Pristup 17. siječnja 2010.

⁸ <http://partnerpage.google.com/eu.sony.com/uk>. Izvor kojeg se ovdje navodi je internetski poslovni portal www.biznis.ba, od 4. Siječnja 2010. Pristup 17. siječnja 2010.

Hrvatske u Europsku Uniju oni dobili značajnu podršku same Europske Unije, čiji bi državljani postali svi oni Hrvati koji imaju hrvatsko državljanstvo. Drugo, možda se drži da bi Washington u tom kontekstu mogao biti zastupnik Hrvata, naročito s obzirom na to da je Hrvatska također i članica NATO-a, te da je u posljednjih nekoliko mjeseci došlo do poboljšanja američko-hrvatskih odnosa (čemu je značajno doprinijelo hrvatsko svjedočenje u korist Kosova pred Međunarodnim sudom pravde u Den Haagu, nakon čega je odmah – 10. prosinca 2009. - došlo do susreta Gordana Jandrokovića s američkom državnom tajnicom Hillary Clinton⁹). Treće, vjerojatno se drži da u srpsko-bošnjačkim odnosima treba tražiti rješenje za temeljni problem Bosne i Hercegovine. Usporede li se, naime, analize koje je o stanju u Bosni i Hercegovini 1999. i 2009. objavila Međunarodna krizna grupa (*International Crisis Group, ICG*), vidjet će se da je 1999. kao glavni problem Bosne i Hercegovine isticano pitanje odnosa Srba i Hrvata, a deset godina nakon toga – pitanje odnosa Bošnjaka i Srba.¹⁰ Srpsko-bošnjački odnosi u Bosni i Hercegovini, naravno, podrazumijevaju involviranost Ankare i Moskve, pa je politika prema Bosni i Hercegovini dobra prilika za Ankaru da uspostavi još jednu u nizu strateških poveznica, koje bi joj osigurale alternativu u odnosu na dosadašnju politiku prevelikog oslanjanja na Zapad. Bosna, dakle, postaje, kako je nedavno izjavio nekadašnji bosanski ambasador u Turskoj Hajrudin Somun, „neodvojivi dio turske strateške politike, što većina bošnjačkih muslimana očekuje već decenijama“.¹¹

Postavljanje Bosne i Hercegovine tako visoko na listi prioriteta nove turske vanjske politike jest također i indikator onoga što neutralni ili kritički analitičari te politike nazivaju obnovom „neo-otomanizma“. Radi se o tome, naime, da Turska sad po prvi puta otvoreno i javno govori o „povijesnim vezama“ kao jednoj od odrednica svoje vanjske politike, a time odstupa od jednog od temeljnih načela Atatürkove politike potpunog prekida s Osmanskim carstvom i njegovim nasljedstvom. Govoreći upravo u Sarajevu – prilikom otvaranja konferencije o Otomanskom nasljeđu i muslimanskim zajednicama Balkana – ministar Davutoğlu je u listopadu 2009. podsjetio da u Turskoj živi više Bosanaca nego u Bosni i Hercegovini, više Albanaca nego u Albaniji, te više Čečena i Abhaza nego u Čečeniji i Abhaziji. To je, rekao je, nasljeđe Otomanske imperije. „Mi želimo novu balkansku regiju utemeljenu na političkim vrijednostima, ekonomskoj međuzavisnosti i suradnji i kulturnoj harmoniji. To je bio Otomanski Balkan. Mi ćemo obnoviti takav Balkan“.¹² Ta je izjava odmah kritizirana, ne samo na samom Balkanu, nego i u Briselu. Iako je kasnije ministar Davutoğlu pokušao ublažiti njenu jasnoću, te se eksplicitno distancirao od najave formiranja neke nove „Otomanske imperije“, ostaje činjenica da se nova turska vanjska politika ipak oslanja – barem u svom jezgru – prije svega na zemlje „otomanskog *commonwealtha*“. To, samo po sebi, međutim, vjerojatno nije problematično: ne samo da se i Velika Britanija oslanja na nasljednice svog

⁹ <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/83059/Default.aspx>. Pristup 17. siječnja 2010.

¹⁰ Usporediti npr: ICG izvještaj broj 80 iz listopada 1999: 'Is Dayton Failing? Bosnia Four Years After the Peace Agreement', na: http://www.crisisgroup.org/library/documents/report_archive/A400058_28101999.pdf, sa ICG izvještajem broj 198 (9 ožujka 2009.): 'Bosnia's Incomplete Transition: between Dayton and Europe', na: http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/balkans/198_bosnias_incomplete_transition_betwe_en_dayton_and_europe.pdf. Pristup 17. siječnja 2010.

¹¹ <http://partnerpage.google.com/eu.sony.com/uk>. Prenijeto sa www.biznis.ba. Pristup 17. siječnja 2010.

¹² <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/40786/Cilj-Turske-je-uspon-otomanskog-Balkana.html>. Pristup 17. siječnja 2010.

nekadašnjeg imperija, i Amerika na zemlje engleskog jezičnog područja, nego se i današnja Rusija strateški orijentira na kontrolu i utjecaj u zemljama post-sovjetskog prostora. Tako se ponašaju sve nekadašnje velesile, pa i Turska – koja je ipak glavna nasljednica (i toga se više ne stidi) Otomanskog imperija, koji je na svom vrhuncu (npr. 1683.) obuhvaćao golemo područje od Budimpešte do Basre i od Alžira do Meke – ne vidi (više) ništa sporno u sličnom pokušaju. Treba u tom kontekstu i podsjetiti da je Ahmet Davutoğlu ne samo diplomat, nego i politolog, što znači da mu je vjerojatno poznat trend imperio-nostalgije, koji se u akademskoj literaturi pojavio naročito u 1990-tim godinama, i to kao izravna posljedica novog neuspjeha nacionalnih država i nacionalizama da uspostave mir: naročito na Balkanu. Akademski literatura iz tog razdoblja – a naročito britanska – puna je tekstova i knjiga koje govore o „benevolentnim imperijama“, koje su uspjele ono što su njihove nasljednice (nacionalne države) odmah potom pokvarile: uspostaviti i održati trajni mir i sačuvati etnički pluralizam unutar sebe. Na to Davutoğlu upozorava kad kaže da je Balkan bio područje mira i pluralizma, i da ga – upravo takvog – treba obnoviti. U tom se kontekstu može razumijeti i službeni stav turskog ministarstva vanjskih poslova, kojim se traži da se o Balkanu ne govori u negativnom kontekstu, te da se iz tog pojma izbace pogrešne interpretacije da se radi o zoni stalnih konflikata.¹³ Balkan je, naime, dugo bio nazivan i „Turkey in Europe“ („Turska u Europi“), pa se svako negativno obilježavanje Balkana nužno reflektira i na percepciju Turske. U stanovitom smislu, Turska sad obnavlja svoju politiku tretiranja Balkana kao „produžene Turske“, odnosno „Turske u Europi“. To se, sasvim sigurno, ne odnosi na cijeli Balkan – ali bi se moglo odnositi na muslimansko stanovništvo u Albaniji, na Kosovu, u Makedoniji i u Bosni i Hercegovini.

Da bi ostvarila takvu politiku, Turska treba suradnju Rusije i Washingtona. Politika administracije Baracka Obame prema Balkanu još nije sasvim jasna, no – jasno je da Washington želi očuvati jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, te da neće dopustiti da njenim eventualnim raspadom dođe do poraza politike koju su SAD gradile sad već više od desetljeća i pol. Na drugoj strani, izraelsko upozorenje da Bosna i Hercegovina postaje potencijalno gnijezdo europskog terorizma, upozorenje je i Washingtonu, s kojim Tel Aviv ima ponešto zahladnjele odnose nakon inicijalnog Obamina pokušaja približavanja Iranu. Stav Sjedinjenih Država prema turskoj inicijativi oko Bosne i Hercegovine ovisit će, djelomice, i o odnosima između Washingtona i Brisela. Nije sasvim jasno želi li nova Obamina vlada surađivati s Europskom Unijom ili je želi držati na distanci, kako je to činila administracija Georgea Busha Mlađeg. Ako je skeptičan prema Briselu, znači li to da će Obama podržavati članstvo Turske u EU (kao svojevrsnog „trojanskog konja“) ili ne? Dakle, u odnosu Washingtona prema turskoj inicijativi ima još uvijek mnogo nepoznanica. Nije nepoznato, međutim, da Amerika treba Tursku na Bliskom Istoku, te u akcijama oko Iraka, Afganistana i Pakistana. Također, Washington neće dopustiti radikalizaciju turske unutrašnje politike u smjeru nekog skretanja prema *političkom islamu*. Eventualno skretanje Turske u tom smjeru, značilo bi golemi problem za Sjedinjene Države. Washington dopušta stanovitu retoričku islamizaciju, pa i neo-otomanizaciju, koju je započela Erdoğanova vlada, ali i taj razvoj događaja pažljivo prati, kako on ne bi izmakao kontroli.

¹³ www.mfa.gov.tr. Pristup 17. siječnja 2010.

Kad se radi o Rusiji, u posljednjih pola godine njeni su se odnosi s Ankarom značajno popravili. Tradicionalno rivali ne samo u Srednjoj Aziji, nego i u područjima koja su za obje zemlje od strateškog unutrašnjepolitičkog značaja (u Čečeniji i Kurdistanu), Turska i Rusija su u listopadu 2009. postigle dogovor o suradnji i na neki način „podjeli“ interesnih sfera u energetskej politici.¹⁴ U siječnju 2010. dogovorile su se o zajedničkoj izgradnji nuklearne elektrane na turskom području.¹⁵ To ih je učinilo „strateškim partnerima“ (kako je tom prilikom izjavio ruski predsjednik Dimitrij Medvedev), a ne potencijalnim konkurentima u industriji prenošenja energije, a time je i ojačalo pozicije obje zemlje u odnosu na Europsku Uniju i Sjedinjene Države. Povrh toga, i politički odnosi dviju zemalja su unaprijeđeni, pa one sada djeluju kao dvije regionalne sile u nizu sporova u regijama koje kontroliraju. Turska je, tako, posredovala u rusko-gruzijskom sukobu u kolovozu 2008., a Rusija je uspješno posredovala kako bi se okončao sad već stoljeće dug prekid odnosa između Turske i Armenije. Zahvaljujući, između ostalog, i tom posredovanju, u listopadu 2009. Turska i Armenija su potpisale protokol o normalizaciji odnosa, te time učinile vrlo značajan prvi korak prema rješavanju problema koji je još od kraja Prvog svjetskog rata ne samo sprečavao bilateralne odnose, nego i značajno utjecao na stanje ljudskih prava i sloboda u samoj Turskoj, te je usporavao na putu prema punopravnom članstvu u Europskoj Uniji.¹⁶ Očekuje se da bi se ove godine (2010.) mogli uspostaviti i diplomatski odnosi između dviju zemalja – što bi bilo od golemog značaja za ukupne islamsko-pravoslavne odnose u Središnjoj Aziji, ali i drugdje.

To „drugdje“ odnosi se, prije svega, na Cipar, Makedoniju, Kosovo (bez obzira tretirali ga kao područje pod UN Rezolucijom 1244 ili kao nezavisnu državu) i Bosnu i Hercegovinu. Tursko-rusko prijateljstvo i partnerstvo moglo bi, doista, imati pozitivna učinka na sve te slučajeve, jer se u svima radi o problemu gubitka povjerenja između islamskog i kršćanskog stanovništva. U svim tim slučajevima, došlo je do instrumentalizacije i politizacije prošlosti, koja uključuje i različite oficijelne diskurse, te nacionalne i državotvorne mitove koji se tiču i Otomanskog razdoblja. Za razliku od Washingtona, Moskva – čini se – pokazuje veći interes da u tome sudjeluje zajedno s Ankarom. I Moskvi je, baš kao i Ankari, Bosna i Hercegovina najzapadnija zemlja u kojoj bi mogla ostvariti značajan politički utjecaj temeljem kulturalne i povijesne sličnosti, kao i sličnih političkih pozicija (u njenom slučaju – prije svega s Republikom Srpskom). I za Moskvu je involviranost u Europu od strateškog značaja – ne zbog toga što bi Rusija htjela postati članicom Europske Unije, nego zato što bi željela spriječiti neželjeno involviranje Zapada u post-sovjetski prostor, a naročito u Središnjoj Aziji i na Kavkazu. Također, i Moskva s prilično skeptičnosti gleda na Brisel, kojeg ne doživljava kao značajnog i samostalnog političkog aktera, nego preferira direktne kontakte s pojedinim (važnijim, moćnijim) članicama Unije.

Sve to otvara nova važna pitanja za Bosnu i Hercegovinu, a vjerojatno i za druge zemlje u regiji. Vidjet ćemo hoće li Brisel na to reagirati: i kako. Hoće li – iz bojazni od prevelikog involviranja Rusije,

¹⁴ http://english.pravda.ru/news/russia/economics/14-01-2010/111667-russia_turkey_gas_issue-0. Pristup 17. siječnja 2010.

¹⁵ http://www.worldtribune.com/worldtribune/WTARC/2010/eu_russia0025_01_14.asp. Pristup 17. siječnja 2010.

¹⁶ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8299712.stm>. Pristup 17. siječnja 2010.

Turske a možda i Amerike u europska pitanja – ubrzati proces pristupanja svih zemalja regije Europskoj Uniji? Ili će nad regijom prihvatiti stanovito „suvlasništvo“ s ne(sasvim)-europskim silama koje imaju globalne ambicije: Amerikom, Turskom i Rusijom? Ili će biti suviše zaokupljen drugim važnim pitanjima – ili suviše podijeljen oko poželjnog smjera akcije – da inicijativu ispusti iz svojih ruku, i prepusti je tom novom regionalno-globalnom trokutu?